

Багдада

Година LVI

Јануар - март 2014

Број 499

САДРЖАЈ

Бошко Руђинчанин: Миодраг Б. Протић о присуству европског духа у српској уметности и критици XX века	3
Вера Јанићијевић: Теоријске претпоставке за писање романсиране биографије	12
Милосав Буца Мирковић: Растко поетски неимар	19
<i>Поезија</i>	
Зоран М. Мандић: Болница, Шпијун, Кантилена	26
Манојле Гавриловић: Царичин венац, Слуга Милутин, Симонида	32
<i>Прича</i>	
Драгана Денић: Немушта правда	35
Вјећеслав Берар: Успаванка од четири дугмета	43
Новица Јањушевић: Очева писма	46
Јелена Ј. Димитријевић: На тихом океану (белешке с пута)	53
Јевросима Ристовић: Ти вода си знам	66
Тода Матић Медић: Песма из чаробног потока, Стихови у бокору траве	67
Ивко Михајловић: 20 афоризама	69

ЈЕЛЕНА Ј. ДИМИТРИЈЕВИЋ

НА ТИХОМ ОКЕАНУ¹ (Белешке с пута)

Већ је четрнаести дан како на *Кореји Мару*², броду јапанског пловидбеног друштва Нипон Јусен Кајша, пловимо Тихим океаном.

Уз брујање његових безмерних вода, задивљена његовом величанственошћу и очарана његовом лепотом, ја се сећам Јапана. Нарочито га се сећам у сунчев залазак када се на западу запале и вода и небо, а по небу узму да се појављују, слични цветовима сунцокрета или китама жутих ружа, златни облачићи под којима пролети по један бели албатрос.

Јапан! Празник Трешњин цвет!³

И у мојој свести почиње да се одмотава филм Јапана, земље „излазећег сунца” у којој сам провела

---

¹ Јелена Ј. Димитријевић: *На Тихом океану*, (ур.) Богдан Поповић, *Српски књижевни гласник*, Књига XXX, број 7. август, Београд 1930, стр. 481-487

² *Korea Maru*, брод првобитног назива *Korea* који је наручила компанија *Pacific Mail Steamship Company*, пловио је на линији Америка-Манила-Хонолулу-Русија-Јапан-Кина-Индија. Први пут је запловио 30. августа 1902. године. Године 1916. продат је јапанској компанији *Toyo Kisen Kaisha* из јапанског града Јокохама. Десетак година касније, тачније 1927. продат је јапанској бродској компанији *Nippon Yusen Kaisha*.

³ Празник *Ханами* је традиционални јапански празник, посвећен доласку пролећа и уживању у лепоти цвећа, најчешће цвета јапанске трешње *сакура* или јапанске кајсије *уме*; сама реч *ханами* има значење „ићи и гледати трешњин цвет”.

празник Трешњин цвет, читав месец април, из које сам заплвила Тихим океаном. А на томе филму Јапана, не на платну, но у мојој свести, прво се појаве његове плаве воде с небројеним белим једрима што из даљине дају илузију неких огромних и необичних птица пливачица; а после његова острва као зелени жбунови разбацано тамо-амо по тим водама, док, најпосле, не стану да излазе његови чаробни градови с улицама опточеним дрвеним кућицама, с чаршијама, с многобројном и разноврсном необичном робом, с црвеним храмовима и пагодама у зеленилу и с парковима по којима блистају мала језерца с лотусом и лабудима опкољена исцветалим дивљим трешњама.

И свуд Јапанке, у чаршијама и парковима и око храмова и пагода и поред језера, једном речи свуд, у читавим буљуцима! Мале, мале, као повеће лутке, у шареним „хаорима”⁴ или само у „кимонима”, с високим црним фризурама, закићене трешњиним цветом, симболом Јапана, оне ми се чине и сад као и онда, слике сишле с њихових паравана, с њихових лепеза, лампиона и порцелана и - ходају!

А од свих градова најчешће видим, гледам Кобе⁵, што ће рећи „Божју капију”, јапански град који сам први видеала, јер сам се ту из брода искрцала, долазећи из Индије. И чим видим Кобе, ја одмах видим и Мије-сан и Томије-сан, две младе јапанске девојке. Срела сам их у јапанском крају града, у јапанском

---

⁴ Огртач који се носи преко кимона, за боравак на отвореном. Иако традиционално мушки одевни предмет, хаори за жене постоји од 18. века када су почеле да га носе гејше из Токија.

⁵ Пети по величини град у Јапану, град Кобе, главни је град јапанске префектуре Хјого.

хотелу *Јамато*, где сам била одсела. Нисам знала која је ситнија, која је смешљивија ни која је шаренија (у правом значењу речи, не у фигури). Шарениле су се као детлићи; по кући су ишле као мачке; на вратима моје собе гребукале су као мишеви.

И смејале су се, смејале!

Сазнала сам да су родом из Кобе; дознала сам да су биле гејше у Кјоту, и видела сам да су у хотелу *Јамато* собарице. А од самих њих, док су ми јутром спремале собу, чух много штошта интересантнога, па чак и интимнога из њиховог младог живота, а очи им не видех! Како да их видим кад су толико уске, а увек се смеју? Али, у накнаду тога, нагледах им се зуба, белих и здравих с оштрим секутићима. Исто тако, не могах знати, иако их гледах читаву недељу дана, која је Мије а која Томије, јер су толико личили једна на другу. Или, управо, то је једна иста особа само у два примерка... Уосталом, то ми се дешавало и с другим Јапанкама, да их не могу да разликујем. Што се тиче ових, само сам знала која је која кад речем: „Мије-сан!” или „Томије-сан!”, те се она коју сам зовнула окрене.

- Гејше! Боже мој, гејше! - мислила сам и чисто нисам могла да верујем да су то те чувене гејше што се по свету толико помињу.

Ја још тада нисам била у Кјоту, старој престоници јапанској, чувеној како са својих храмова, толико са својих гејша због којих се тамо, месеца априла слеже народ из целог Јапана, да му о празник Трешњин цвет певају песме о трешњином цвету. И ја од срца пожелих да ми ове две бивше гејше из Кјота певају.

Кад им то казах, једна од њих - не знам да ли је била Мије-сан или Томије -сан - чисто уплашено изусти: „Бос!” и додаде „Кјото!” Ја се сетих шта је,

да се боје господара, јер по американски „бос” значи господар и да треба да идем у Кјото да чујем песму гејша.

Али, ја сам била нестрпљива. Исто као у Индији кад сам тражила да видим игру бајадера. Чини ми се још више. Ко ће чекати да оде у Кјото? Стога се обратих њиховом господару, директору хотела *Јамато*, Јапанцу, уљудном до крајности, уљудном као што су сви Јапанци и неисказано услужном. Јер, може се мислити колико је овај Јапанац услужан, кад је мени, обичном хотелском госту, ставио на располагање своју личну курумуб⁶ или рикшу, дивне лакиране двоколице, позади са сликом „излазеће сунце” и уз рикшу свога кули рикшу Јошида, ставио ми је на располагање од јутра до мрака - бесплатно. Ја сам, вели, прва Српкиња коју је он видео, не само у Јапану, него уопште у животу. Нарочито, или највише ми је излазио у сусрет својом претераном љубазношћу зато што сам из Србије, земље којој се и они диве, као и Индијци и Кинези, и коју због њеног јунаштва сматрају духовном сестром Јапана. Интересантни су овај један Јапанац и ове две Јапанке као што је интересантан њихов енглески језик који сам ја ипак успела да разумем.

Дакле, изјавила сам жељу директору да бих врло волела да чујем песму ових двеју бивших гејши из Кјота, његовим собарицама Мије-сан и Томије-сан.

Ооо! Ооо! - узвикиваше он некако тако клањајући се и смејући се.

---

⁶ Врста превозног средства - цинрикша; некада јапанска двоколица за превоз људи, данас такси-бицикл који се као превозно средство користи у бројним земљама јужне и југоисточне Азије, а које представља посебну атракцију за туристе.

А после рече:

Мије-сан и Томије-сан ће вам певати ако желите, али само увече, не због тога што су тада слободне, него што нам вечером песме слађе падају. И стојећи предамном, он наслони руке на колена и узе се клањати, дубоко, до земље. Али, уместо да се поклони трипут као досад, и како то јапанска етика захтева, он ми се сада поклони шест пута, и смејући се више но и један пут, у знак превелике учтивости и поштовања понављаше:

- O! I shall order them it! I shall order them it! (Ја ћу им то наредити! Ја ћу им то наредити!) -

Мије-сан и Томије-сан уђоше у моју собу још исте вечери. али не у оделу у коме сам их видела преко дана, него у другом које је било жуте јапанске свиле о којој су измалане пагоде, храмови, свети мост и свети брег Фуџи⁷ с исцветалим трешњама на своме подножју. У укусну малу фризурицу која тако лепо стоји младим девојкама заделе су по свежу гранчицу трешњина цвета. И биле су се много намирисале неким јаким, мени непозантим мирисом. У ово су се одело можда облачиле, и овако су се свакако чешљале и китиле кад су биле гејше у Кјото.⁸

И пошто су се искилањале и исмејале, оне су на мој знак да седну, селе доле са подвијеним ногама пода се, уз један велики параван од зелене свиле

---

⁷ Фуџијама (или Фуџи), највиши планински врх у Јапану и сматра се светим симболом Јапана. Планина Фуџи, која се налази на острву Хонши, представља вулкан који је последњу ерупцију доживео 1707. године, али се упркос томе, још увек сматра активним.

⁸ Некада царска престоница Јапана, данас главни град префектуре Кјото у коме постоји градска четврт Гион где живе гејше, односно *геико* како се гејше називају на локалном дијалекту.

који је сликом представљао с лотусом и лабудовима, те ми се чини као да ове две мале Јапанкице седе крај истинског језера у Сума парку⁹, у Кобе. Бледа светлост с лампиона што је висио с таванице у мојој соби падала је на њина лица која су личила на маске од позлаћене хартије. Диван декор за позорницу! И смешећи се као и увек, те им ни сада не видех очију само им гледах беле зубе, који ми се очинише покрупни, окренуте једна другој, узеше махати лепезицама у облику лотусова листа и slabим оштрим гласом као њихови цврчци у кавезима удесеше:

*„Шикишима но
Јамато гокоро јо
Хито тауба,
Азани-ни-ни ниу*

Јамасакура бана”¹⁰

*„Ако те неко пита
шта је душа правога Јапана
Ти му покажи дивљу
расцветану трешњу
што се сија на сунцу”*

Отпевале су оне омиљену јапанску песмицу без одмора, без предаха, на монотону и чудну јапанску мелодију која ме није подсетила ни на једну мелодију ниједног источног народа, па чак ни на кинеску, иако су с Кинезима суседи. И ја, изненађена, управо зачуђена, прилично разочарана, нимало одушевљена ипак узех пљескати, јер ред је био да пљескам. А оне су устале. И клањаху се, клањаху, клањаху дубоко, до

---

⁹ Suma Rikue Park, представља парк са ботаничком баштом у граду Кобе.

¹⁰ *Shikshima no Yamato-gokoro wo hito towaba, asahi ni niou yamazakura bana* - јапанска родољубива песма коју је написао Мотури Норинага (1730-1801), јапански учењак и песник из Едо периода.

земље, непрестано смешећи се, па тихо, не правећи ни најмањег шума, изиђоше из собе.

Да, на Тихом океану и синоћ као и других вечери бејаш се тога сетила. И та хладна јапанска песмица, у даљини ме загреја, одушеви. Чак осетих нешто налик на носталгију. Можда то није било за Јапаном већ за „тврдом земљом” коју сам после толико дана видела, а и осетила је под ногама тек јуче, кад смо изишли у Хонолулу, главни град Хавајских острва. У чудном душевним расположењу, мени паде на памет нешто оригинално.

На овим чудним водама чудна нас осећања обузимају и чудне нам се жеље јављају. Нарочито кад смо још под утиском игре „Хула-Хула”! коју су нам на Хавајима уз хавајске гитаре играле младе Хавајке... И ја се спонтано упутих у собу двеју младих Јапанки. Упутих се двома студенткињама које иду у Америку да продуже себи студије филозофије. Сато-сан и Харуно-сан и замолих их да ми певају. Али, оне ме одбише најучтивије. Много се клањаху и много се смејаху. Одбише ме изговарајући се да не умеју певати „Шикишима но Јамато”, јер ја сам волела баш ту песму да чујем.

Али, ја сам истрајна. И кад се за нешто загрејем, лако се не расхладим, те одох двома другим Јапанкама, собарицама на Кореји Мару, Огави-сан и Томизави-сан. Кад ме видеше у својој соби, оне се изненадише нарочито кад чуше шта од њих захтевам.

- Бос - изустише и ове као оне у *хотелу Јамато*. Само што се на лицу ових опази ужасан страх, иако су им се очи као и сад као увек смејале.

Али, ја их узех храбрити. И наведох их „во искушеније” али не бакшишем јер се та непријатна

реч Блиског Истока на Далеком Истоку не чује, него обећањима да ћу о њима увек лепо мислити, јер су добре девојке, и да ћу још лепше говорити јер су лепе девојке. И најзад, да о њином певању у мојој кабини нико неће ни знати ни чути...

И Томизава... Зар ово јапанско име не звучи као словенско? Томизава се узе сашаптавати са Огавом. Или можда Огава са Томизавом, јер и њих две су сасвим као једна иста особа, само у два примерка. И сироте оне, не могоше се избавити „от лукавога”.

Кад се гости, то јест путници после вечере разиђоше, млади по палубама Кореје Мару: једни да играју, други да флертују, стари по салонима, да гледају филм или да слушају неко америчко предавање (јер на лађама, Енглези се моле Богу и забављају са разним играма; Американци се моле Богу и држе предавања - а на Кореји Мару пуно је Американаца); и кад на мојој палуби не беше никога Огава и Томизава на вратима моје кабине загребаше као мишићи. Кад им отворих, ушуњаше се у кабину као мачкице.

Ја им рекох да седну, и оне седоше на под са подвијеним ногама пода се. Једна је села поред једног кревета који је до јуче био заузет а сада је слободан, јер се моја сапутница или *cabin-felln*, како се то енглески каже, искрцала у Хонолулу, а друга уз мој путнички сандук који је тако исто био празан јер сам хаљине извадила и разастрла да се исправе. А ја се извалих на свом кревету као нека турска пашиница на софи, пре Кемалова режима, кад ће да јој певају робиње... Нисам рекла шта да певају. Нек певају шта хоће, доста ми је што ће та песма бити јапанска!

Чудно је чудо душа човекова! С каквим узбуђењем чекам да чујем оно што сам за читав месец дана слушала готово равнодушно. Али синоћ видех да оно није била равнодушност, него замор који је наступио после силних утисака приманих у далеким туђинама, и на суву и на води.

И ове као оне окренуше се једна другој и почеше да певају. Ситније су од оних у хотелу *Јамато*, и жуће су у лицу од оних у хотелу *Јамато*. Очи им се мање виде, јер се више смеју. Клањају се као и оне. Оне су националне, ове интернационалне, јер су обучене у европско одело и ошишане су... Смешно изгледају, сироте младе девојке! Али, шта ће? Усуд им није досудио да седе у Јапану, него да крстаре по Тихом океану и да се с времена на време прошетају по Америци...

И као што рекох, почеше да певају. И гле! Удесише ону исту песму коју су ми певале бивше гејше из Кјота, Мије-сан и Томије-сан.

На танким слабим и оштрим гласићима као њини цврчци у кавезима и зацело још под утиском празника Трешњин цвет - оне удесише:

*„Шикишима но
Јамато гокоро јо
Хито...”*

Још при речи *Шикишима*, којом је почињала песма, ја се бејох пренела у Јапан; и ко зна до ког би ми степена расла емоција до стиха *Јамасакура бана*, до последњег стиха, да ме неко не трже, не пробуди из неисказано пријатног сна...

Ја нагло устадох претрнула од страха, а оне скочише сасвим као избежумљене. Јер на мојим вратима се чуло гребање. Јапанац је, наравно пошто

гребе... Источни народи не куцају прстом на вратима, него ударају халком и звекиром на капији. И мени тек сад сину у памети да нисам тражила ни од кога допуштење да девојке уђу у моју кабину и да ми певају. И још нешто горе, опасније. Ми нисмо на копну, у Јапану, него на води, на Тихом океану. *Кореја Мару* није Микадово¹¹ царство, него царство команданта брода.

Сироте, сироте младе девојке, шта ли ће их снаћи! Можда ће их бацити у воду, јер их не могу протерати из ове државе што се зове *Кореја Мару*!

Све ми ово прође кроз главу за тренутак, док се не чу поново гребанье и ја једним скоком дођох до врата и храбро их отворих иако ми је срце ужасно лупало.

И шта би? То јест, кога видех?

Уместо команданта брода или капетана или менаџера или стјуарта и како се већ све не крсте „функционери” на бродовима; уместо једнога од њих, Јапанца, наравно-пошто су на *Кореји Мару* поред посаде и послуге и ови само Јапанци - ја угледах Мисиз Савиц, дивну, једну Американку из Солт Лека, града у држави Јута, која се с мужем, с ћерком и унуком враћа са Филипинских Острва и с којом сам се ја упознала у Јапану - где су се они задржали неколико дана и здружила се на Тихом океану.

- Па зашто нисте куцали него сте гребали, забога, Мисиз Савиц? - упитах је ја чисто прекорно.

- Хтела сам с Вама да се нашалим, да мислите да је неки Јапанац - говорише ова мила жена, смејући се.

---

¹¹ Микадо (јап. *ми*-почасни, *кадо*-капија, портал) - архаични назив (или титула) за јапанског цара.

Она уђе у кабину, а ја се стадох окретати по кабини.

- Где су девојке? Не знам где су девојке? - питала сам је престрављено не знајући кога питам.

- Какве девојке? пита Мисиз Савиц зачуђено.

- Огава и Томизава.

Она ме узе гледати чисто уплашено. Ко зна? Можда је помислила да сам полудела. Јер сама ми је причала да на Тихом океану многи путници полуде од страха. У бури, наравно, кад у опасности нигде нема брода да путнике спасава. За оволико дана пловидбе, још не видесмо ниједне лађе - толико су линије далеко једна од друге на овом безграничном пространству. Ни земље не видесмо, осим Хавајских острва. Али, зашто да се полуди кад је јуче и синоћ океан тако тих, миран како није био никад за време наше дуге пловидбе?

Нема девојака! И човек би помислио да у кабини на поду има неки тајни отвор за који су оне знале, па су се кроз њега спустиле. Али, простирка стоји као што је и стајала.

И ја се сагох... Гле, под оним празним креветом ја спазих једну; шћућурила се, то јест прибила се уза зид. Па и Мисиз Савиц се саже, ваљда инстинктивно, и видевши девојку, зачуди се и затражи да јој објасним.

- Имајте стрпљења, молим вас, не знам где је друга.

Али, у томе ова - нисам знала која - што се беше изпод кревета извукла, брже диже поклопац од мог сандука и викну радосно:

- Огава Сан!

(Дакле она под креветом је била Томизава)

И Огавина шишава и рашчупана глава појави се из сандука, као из вертепа...¹²

Томизава јој помаже да изиђе из сандука, па се загрлише, засмејаше и заплакаше.

Па и ја се узех смејати, јер ми паде терет са срца. Ја их испратих. Никад ми се нису учиниле овако као мачке као синоћ док су прикрадајући се силазиле низ степенице.

А кад испричах Мисиз Савиц шта је било са обе, смејасмо се овој мојој „авантури”. Она рече:

- Све је добро кад је крај добар. А сад пожурите се за предавање које ће држати Мисиз Локвај о животу турских жена који је она студирала у Цариграду - из кога се сада враћа - пуну недељу дана и протудирала га.

- Управо по американски- рекох ја а она одобри, насмеја се, ухвати ме за руку и- пођосмо.

Тако се проводи време на Тихом океану.

приредила - др Ана Стјеља

Јелена Ј. Димитријевић, српска књижевница и борац за женску еманципацију, рођена је у Крушевцу 1862. године. Након боравка у Алексинцу и Нишу, и након

---

¹² Црквена драма с библијском новозаветном темом рођења Исуса Христа у Витлејему, посвећена најрадоснијем хришћанском празнику Божићу. Ова врста луткарског позоришта настала је у Украјини крајем 16. и почетком 17. века а код Срба, вертеп је од етно-луткарског театра, прерастао у обичај са снажном обредном-обичајном и религиозном суштином.

удаје за ариљеријског капетана Јована Димитријевића сели се у Београд где ће остати све до своје смрти 1945. године. Као књижевница се опробала и у поезији и у прози, нарочито у путописима. Обишла је скоро цели свет, путујући Европом, Африком, Азијом и Америком. Говорила је неколико страних језика. Њена најзначајнија дела су: *Јеленине песме* (1894), *Писма из Ниша о харемима* (1897), *Нове* (1912, 2012), *Писма из Солуна* (1918, 2008), *Писма из Индије* (1928), *Писма из Мисира* (1929), *Нови свет или у Америци годину дана* (1934), *Седам мора и три океана* (1940)...

Путопис На Тихом океану, првобитно објављен у часопису *Српски књижевни гласник*, представља импресије с пута на који се књижевница тридесетих година 20. века отиснула бродом, када је обишла земље *Далеког Истока*, попут *Јапана*, *Кине* и *Цејлона*.

